

ВІД ДОРОЖНЬОЇ КАРТИ – ДО РЕАЛЬНИХ ЗМІН

У статті йдеться про основні положення Дорожньої карти реформування вищої освіти України (автор – С. Квіт, 2018). Розглянуто питання щодо автономії університетів, підвищення якості підготовки фахівців у вітчизняних закладах вищої освіти, наступності середньої та вищої освіти. Проаналізовано перепони на шляху до реальних змін в українській системі освіти. Запропоновано способи подолання перешкод у забезпеченні відповідності вітчизняної освіти європейським стандартам.

Ключові слова: Дорожня карта реформування вищої освіти України; зміни; якість освіти; автономія університетів; наступність в освіті.

Постановка проблеми. Кардинальні зміни в українській освіті назріли давно з огляду на зміну вектору розвитку країни, приєднання до Болонського процесу, поступовою відмовою від традиційної пострадянської освіти. Це викликано економічними, соціальними, культурологічними подіями в країні та намаганнями нашої країни стати рівноправним членом європейської освітянської спільноти. Державою зроблено певні кроки на шляху до реформування як початкової, середньої, так і вищої школи. Було прийнято Закони України «Про вищу освіту» (2014), «Про освіту» (2017), численні Укази президента та постанови Кабінету Міністрів щодо реформування системи освіти в Україні. Разом з тим, на тлі затверджених документів у сфері освіти часом відбуваються події, не зрозумілі широкому загалу, громадянськості, батькам та студентам.

Аналіз актуальних досліджень. Висвітленню дискусійних аспектів реформування освіти присвячені дослідження багатьох вітчизняних науковців, публікації державних чиновників, управлінців, педагогів-практиків. Так, зміни в початковій та середній ланках освіти знайшли відображення в «Основах стандарту освіти» [3] та «Концептуальних засадах реформування середньої школи» [2] в рамках проекту «Нова українська школа» (2016). До групи розробників проекту були залучені Л. Гриневич, В. Ковтунець, Г. Усатенко, П. Хобзей, Р. Шиян та ін. Наразі триває перша фаза реформи (2016–18) з трьох запланованих, і цього року першокласники навчатимуться за новими освітніми стандартами та на основі компетентнісного підходу. До обговорення дискусійних питань упровадження концептуальних засад реформування середньої школи долучились О. Савченко, О. Пометун та ін.

Постійну увагу вчених та громадянськості привертають питання реформування вищої школи, пов'язані з автономією університетів, якістю знань випускників, їх конкурентоздатністю на ринку праці, станом науково-дослідної роботи у вищих закладах освіти тощо. Проблеми безперервності освіти та професійної компетентності викладача вищої школи знайшли

відображення в дослідженнях Н. Бібік, І. Зязюна, В. Огнев'юка, С. Сисоєвої, Г. Васяновича та ін. Питання дебіюрократизації освіти та осучаснення управлінської освітньої діяльності висвітлювались у роботах В. Андрушенка, Л. Губерського, В. Кременя, В. Лугового, Ж. Таланової та ін. Якість української освіти та конкурентоздатність випускників вітчизняних університетів привернули увагу А. Бойка, Г. Козлакової, О. Мещанінова, С. Ніколаєнка та ін.

Екс-міністр освіти і науки України професор С. Квіт опублікував «Дорожню карту реформування вищої освіти України», документ, створений у рамках проекту «Сприяння реформам у вищій освіті України з погляду розвитку академічної доброчесності», і підтриманий Міжнародним благодійним фондом «Відродження» [1]. У цьому документі порушується багато питань щодо реформування вищої школи, але недостатньо уваги приділено наступності в отриманні середньої та вищої освіти в Україні.

Метою нашої статті є привернути увагу науковців та громадянськості до деяких питань наступності в освіті, висвітлити дискусійні аспекти освітніх реформ та окреслити реальні кроки на шляху реформування вищої освіти.

Методи дослідження. В роботі над статтею автором проаналізовано державні документи (Закони України «Про вищу освіту» (2014), «Про освіту» (2017)), «Основи стандарту освіти» та «Концептуальні засади реформування середньої школи» (2016), публікацію С. Квіта «Дорожня карта реформування вищої освіти України» (2018), наукові статті вітчизняних учених. Вивчено й узагальнено досвід організації й функціонування університетської освіти в європейських країнах та США, здійснено порівняльний аналіз реформи середньої та вищої школи, опитано викладачів та студентів ЗВО.

Виклад основного матеріалу. Автор Дорожньої карти зосереджує увагу на необхідності підвищення якості української вищої освіти, що неможливо без реалізації концепції університетської автономії, закрі-

пленої в Законі України «Про вищу освіту» (2014). Водночас С. Квіт зазначає, що імплементація цього Закону «увійшла в суперечність з інтересами чи бажанням зберегти статус кво консервативно налаштованою частиною політиків, державних службовців та університетських управлінців. В Україні не запрацювали реальні механізми здорової академічної конкуренції, фінансова автономія університетів була заблокована» [1]. Тут додамо, що більшість законів, прийнятих в Україні за роки її незалежності, не виконуються повною мірою через недофінансування: у держави, зазвичай, не вистачає грошей на освіту. Чинovníки й досі вважають, що змінити на краще ситуацію в освіті можливо за допомогою лозунгів, увіщувань, благих побажань та закликів. Реальні ж зміни потребують відповідного фінансування й підтримки держави на всіх рівнях.

Той факт, що жоден український університет не згадується в престижних міжнародних рейтингах, змушує замислитись над причинами невідповідності вітчизняної вищої освіти європейським та світовим стандартам. Уже зросла кількість публікацій університетських учених у SCOPUS і Web of Science, все більше українських професорів запрошують читати лекції в зарубіжних університетах, українські студенти частіше перемагають на міжнародних олімпіадах та конкурсах. Але все це – поодинокі факти визнання якості підготовки випускників українських ЗВО. У масі своїй наші випускники полишають університет з величезною купою знань і несформованими навичками їх використання в реальному житті, оскільки в нашій освіті переважає знанняцентристський підхід до навчання. Перехід до формування життєвих та професійних компетенцій, тобто, поєднання знань з власним досвідом їх використання, не передбачений у Законі «Про вищу освіту». Тож говорити про наступність у навчанні в середній школі, яка вже запроваджує компетентнісний підхід, та у вищій школі, де наразі панує фактологічний знанняцентристський підхід, ще зарано. До того ж, наша університетська освіта носить відтворювальний, а не креативний характер, як це прийнято в західних університетах. Лекційно-семінарська система навчання не сприяє розвитку творчості студентів, не стимулює до власних відкриттів: із року в рік студенти відтворюють часто застарілий матеріал підручників, посібників чи лекцій викладача. За такого підходу до навчання годі сподіватись на злет наукової думки чи пошук нових нестандартних рішень нагальних проблем.

Цього року в рамках оптимізації освітнього процесу у вищій школі було частково скорочено кількість аудиторних занять на користь самостійної навчальної діяльності студентів, і вже можна говорити про позитивні результати оптимізації. За даними нашого дослідження, студенти частіше звертаються за пошуком інформації до електронних засобів навчання, послуговуються новітніми даними з Інтернет ресурсів, користуються мобільними додатками та платформами для обробки інформації. У такий спосіб формується самостійна пізнавальна компетенція студентів, вони вчать відповідальному ставленню до своїх успіхів та вміння усувати власні недоліки в навчанні.

У Дорожній карті йдеться про «стихийну масовізацію української вищої освіти, сьогодні студентами стають 80 % випускників шкіл» [1]. Автор зазначає, що це явище «частково пояснюється соціальними причинами, у тому числі кризовими явищами в економіці» [1]. Поділяючи думку С. Квіта щодо цього явища, ми вважаємо, що воно має як свої негативні наслідки, так і позитивні. У Дорожній карті порівнюється охоплення вищою освітою людей у європейських країнах (Польщі – 72 %, Німеччині, Франції, Великобританії – 60 %, Угорщині – 57 %), серед яких ми насправді є рекордсменами. Але згадаємо, що в Японії, Китаї, Сінгапурі та деяких інших країнах охопленість вищою освітою перевершує 90 %, у Японії вища освіта скоро стане обов'язковою, як у нас середня. Це пов'язано зі стрімким розвитком робототехніки, сучасних технологій, комп'ютеризацією виробничих процесів, прискоренням ритму життя та ін. Тож у бажанні батьків дати дітям вищу освіту немає нічого поганого, більшість з них вважають це своїм обов'язком. Нас не задовольняє відсутність мотивації до навчання у самих студентів, їхня неспроможність до саморозвитку й самоосвіти, часто – слабка підготовка на рівні середньої школи. На нашу думку, необхідно посилити вимоги до якості шкільних знань абітурієнтів для того, щоб забезпечити наступність у середній та вищій освіті. Наразі ж у рамках концепції Нової української школи прийнято постанову про те, що потенційні першокласники не будуть проходити співбесіди чи тестування для навчання в елітних школах, усі учні перших класів цього року підуть учитися до школи за місцем проживання. Діти, батьки яких опікувалися дошкільною підготовкою задовго до першого вересня, можуть отримати місце в престижній школі через жеребкування за наявності вільних місць. Ми вважаємо це явище кроком назад у розвитку освіти. Впродовж багатьох років середня школа напрацьовувала методики роботи зі здібними й обдарованими дітьми. Тепер вони можуть загубитися в класі, де переважатимуть діти з середніми здібностями, і вчитель буде змушений приділяти їм більше уваги, щоб навчити їх читати, рахувати й писати. Що робитимуть першокласники, які прийшли до школи, вже вмюючи читати й писати? Вони просто втрачатимуть інтерес до навчання, їм не буде до чого прагнути. На наше переконання, цей хибний крок може спровокувати ще більшу напругу в суспільстві, яке й так розвивається в ритмі постійного очікування реформ, що не покращують життя пересічних українців. Доводиться сподіватись на те, що освітяни, як завжди, знайдуть шляхи, якими можна буде обійти спірні положення цієї постанови, й доклануть зусиль, щоб повністю не зруйнувати те, що напрацьовано десятиліттями.

Особливої уваги в Дорожній карті заслуговують додатки, в яких наведено статистичні дані щодо тих аспектів реформи, яких торкається автор у роботі. Зазначимо, що джерелом для укладання Дорожньої карти слугували дані Державної служби статистики України (станом на лютий 2018), Міністерство освіти і науки України, Фонд «Демократичні ініціативи» імені Ілька Кучеріва, «Юкрейн соціолоджі сервіс», загальнонаціональне соціологічне опитування «Освіта

в Україні» (2–12 грудня 2016) та ін. Усі ці джерела мають серйозну репутацію і заслуговують на довіру.

Успіх українських реформ пов'язаний з подоланням різних проявів некомпетентності чиновників від освіти, укоріненням справжньої університетської автономії, забезпеченням високої якості знань випускників відповідно до Стандартів і рекомендацій щодо забезпечення якості в Європейському просторі вищої освіти (ESG), прийнятих 2015 р. в Єревані.

Висновки та перспективи подальших наукових розвідок. Дорожня карта розцінюється нами як доро-

говказ, згідно з яким мають відбуватися реальні реформи в українській освіті. Дорожня карта містить купу інформації, що вимагає осмислення, узагальнення, оцінки, оскільки питання, що порушуються в ній, мають вирішуватись на рівні держави, окремих університетів, громадськості. Подальші наукові розвідки пов'язані зі змістом пропонованих автором заходів, їх імплементацією, аналізом та оцінюванням очікуваних результатів.

Список використаних джерел

1. Енциклопедія освіти / Академія педагогічних наук України ; гол. ред. В. Г. Кремень. – К. : Юрінком Інтер, 2008. – 1040 с. – С. 614.
2. Квіт С. Дорожня карта реформування вищої освіти України [Електронний ресурс] / С. Квіт // Режим доступу : education-ua.org/ua/articles.
3. Нова українська школа : концептуальні засади реформування середньої школи // Львів, 2016. – 35 с.
4. Нова українська школа // Основи стандарту освіти. – Львів, 2016. – 63 с.

Р. А. Гришкова,

*д-р пед. наук, професор кафедри англійського мовного факультету,
ЧНУ ім. Петра Могили, м. Николаев, Україна*

ОТ ДОРОЖНОЙ КАРТЫ – ДО РЕАЛЬНЫХ ИЗМЕНЕНИЙ В УКРАИНСКОМ ОБРАЗОВАНИИ

В статье обозначены основные положения Дорожной карты реформирования высшего образования Украины (автор – С. Квит, 2018). Рассмотрены вопросы автономии университетов, повышения качества подготовки специалистов в отечественных заведениях высшего образования, последовательности среднего и высшего образования. Проанализированы преграды на пути к реальным изменениям в украинской системе образования. Предложены способы преодоления препятствий в обеспечении соответствия отечественного образования европейским стандартам.

Ключевые слова: дорожная карта реформирования высшего образования Украины; изменения; качество образования; автономия университетов; последовательность в образовании.

R. A. Grishkova,

Petro Mohyla Black Sea National University, Mykolaiv, Ukraine

FROM ROAD MAP – TO REAL CHANGES IN UKRAINIAN EDUCATION

The article deals with the problems in Ukrainian higher education and is devoted to the debating aspects of the educational reforms in our country. It is based on the content of the «Road Map of reforming Ukrainian higher education» written by professor S. Kvit and presented on the official site of Minister of Education and Science of Ukraine. The latest state documents (Laws of Ukraine «About higher education» – 2014 and «About education» – 2017) which regulate education in Ukraine are mentioned in the article. It touches upon some questions of succession of secondary and higher education from the viewpoint of the «New Ukrainian School» conception. The autonomy of universities as well as the quality of higher education are under the author's consideration.

S. Kvit in his «Road Map» regards the absence of universities' autonomy as one of the serious reasons for poor quality of our higher education. We share his idea and consider the quality of education a very complicated problem depending on numerous factors. Among them are: obsolete lecture-seminar system of teaching, students' unwillingness to work hard independently, absence of motivation, professional qualification of university professors, etc. Competitiveness of our universities' graduates on the labor market and some reasons for its weakness are analyzed in this research. The author concentrates her attention on prevailing of knowledge centered approach to teaching in our higher school while studying at the best world universities is based on the competence approach. It combines knowledge with practical skills of its usage in students' activity. Besides our students cannot work in a team, often have poor communication skills, weak leadership quality. They are not ready to cooperate with representatives of other nationalities and have a lot of traditional superstitions.

In the Road Map «spontaneous massovization» (S. Kvit, 2018) of higher education in Ukraine is mentioned by its author as a negative factor for bettering the situation in our educational system. We partly share his idea regarding this event as one of the consequences of the Soviet education when it was rather difficult to enter a university or an institute for village schools leavers. At the same time we agree that «massovization» is a result of social and economic problems in the country when young people after finishing school cannot find work without practical experience and variants of their choices are rather limited.

Real changes in Ukrainian higher education are connected not only with adoption of new state documents and financing reforms but also with positive shifts in administrating university activities, strengthening requirements to students' academic competences, implementation of active university autonomy with all its demands. Independence in thinking and creative attitude to learning should replace traditional approaches to studying. Students should be given the right to choose academic disciplines and the form of education. Modern communication technologies are to be used to stimulate students for self education and development of personal qualities necessary for successful professional activity in future.

We evaluate the Road Map of reforming Ukrainian higher education by professor S. Kvit as an important result of a serious research and a considerable contribution into real changing of existing educational system. We are confident it will stimulate state officials, scientists and the community activists to concentrate attention on the pluses and minuses of educational reforms in Ukraine and provide for their quicker implementation.

Key words: *Road Map of reforming Ukrainian higher education; changes; quality; autonomy; succession in education.*

Рецензенти: *Мещанінов О. П.*, д-р пед. наук, професор;
Букач М. М., д-р пед. наук, професор кафедри.

©Гришкова Р. О., 2018

Дата надходження статті до редколегії 19.04.18